

Мар'яна Сигидин,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6778-1259>

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР ТА ЗАСНОВНИЦЬКИЙ ДОГОВІР У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВАХ

В статті аналізуються ключові відмінності між корпоративним договором та засновницьким договором акціонерного товариства. Відмінності аналізуються як з погляду доктрини корпоративного права, так і з точки зору нормативних положень стосовно даних договірних конструкцій.

Відзначається, що важливе значення для доктрини корпоративного права набуває розмежування цивільно-правових правочинів в акціонерному праві. Особливо актуальним, як видається, є відмежування корпоративного договору від засновницького договору.

Авторка підтримує точку зору тих вчених, які доводять, що до предмету такої цивільно-правової конструкції як корпоративний договір входять організаційні права, які перебувають у володінні засновника (учасник) юридичної особи корпоративного типу, а також управління ними. Предметом таких домовленостей, як правило, буває певний розподіл організаційних прав, стосовно яких немає імперативного регулювання, в тому числі на рівні локальних актів юридичної особи. Сторони домовляються про строк та часові межі реалізації суб'єктивних прав власника корпоративних прав в рамках такого договору.

Констатується, що в основу розмежування засновницького та корпоративного договорів необхідно поставити не спільність мети, що опосередковується договором, а саму її сутність. Основною метою засновницького договору (договору про заснування господарського товариства) є встановлення порядку заснування товариства, умов здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, визначення розміру статутного капіталу, часток у статутному капіталі кожного з учасників тощо. Для таких корпоративованих юридичних осіб, як АТ, ТОВ та ТДВ засновницький договір не виконує роль установчих документів, тому його укладення не є обов'язковим.

Підсумовується, що корпоративний договір відрізняється від засновницького договору акціонерного товариства за такими критеріями як : 1) мета договору; 2) суб'єктний склад договору; 3) строк дії договору; 4) оплатність договору; 5) форма договору.

Ключові слова: корпоративний договір, засновницький договір, підприємницьке товариство, командитне товариство, корпоративне право, корпоративні правовідносини, корпоративні права

Sygydyn M.

Shareholder agreement and founding agreement of business associations

It is analyzed the key differences between a shareholder agreement and a founding agreement of a joint-stock company. The differences are analyzed both from the point of view of the doctrine of corporate law and from the point of view of regulatory provisions regarding these private law structures.

It is noted that the distinction between civil and legal transactions in corporate law is of great importance for the doctrine of corporate law. The separation of the shareholder agreement from the founding agreement seems to be particularly relevant.

The author supports the point of view of those scientists who prove that the subject of a shareholder agreement is the organizational rights possessed by a member of a corporate-type legal entity, and their management. The subject of such agreements may be a certain redistribution of organizational rights, regarding which there is no mandatory regulation, including at the level of local regulatory acts. Within such an agreement, the parties agree on the period and limits of exercising the subjective rights of the owner of corporate rights.

It is noted that the basis for distinguishing founding and corporate contracts should be not the commonality of the goal mediated by the contract, but its very essence. The main purpose of the founding agreement (agreement on the establishment of a business company) is to establish the procedure for company's establishing, the conditions for joint activities related to the creation of the company, determining the size of the authorized capital, shares in the

authorized capital of each of the shareholders, etc. For corporatized legal entities such as joint stock company, limited liability company, and additional liability company, the founding agreement does not act as a founding document, so its conclusion is not mandatory.

It is concluded that the shareholder agreement differs from the founding agreement of a joint-stock company according to such criteria as: 1) the purpose of the agreement; 2) subject composition of the agreement; 3) term of validity of the agreement; 4) payment of the agreement; 5) the form of the agreement.

Keywords: *shareholder agreement, founding agreement, business partnership, limited partnership, corporate law, corporate legal relations, corporate rights*

Постановка проблеми. В корпоративному праві спектр можливих для укладення цивільно-правових договорів є достатньо широкий. Лише в Законі України «Про акціонерні товариства» закріплено можливість укладення засновницького договору, корпоративного договору, правочину, щодо якого є заінтересованість, значного правочину тощо. Зважаючи на таку різноманітність, важливе значення для доктрини корпоративного права набуває розмежування згаданих правочинів. Особливо актуальним, як видається, є відмежування корпоративного договору від засновницького договору.

Стан дослідження. Проблематику розмежування договорів в корпоративних правовідносинах досліджували низка авторів, серед яких варто відзначити таких як В.А.Васильєва, А.В.Зеліско, Ю. М. Жорнокуй, Ю. О. Заїка, І. Р. Калаур, К. А. Карчевський, О. Р. Кібенко, В. М. Кравчук, В. М. Коссак, О. В. Кохановська, Н. С. Кузнецова та ін. Однак сукупність ознак, за якими дві згадані правові конструкції відрізняються одна від одної, залишились поза увагою науковців.

Постановка завдання. Тому мета даного наукового дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати основні відмінності між корпоративним договором та засновницьким договором акціонерного товариства.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі слушно зауважується, що в основі розмежування договорів першочерговим критерієм є предмет договору. В. А. Васильєва відзначила, що до предмету такої цивільно-правової конструкції як корпоративний договір входять організаційні права, які перебувають у володінні засновника (учасника) юридичної особи корпоративного типу, а також управління ними. Предметом таких домовленостей, як правило, буває певний розподіл організаційних прав, стосовно яких немає імперативного регулювання, в тому числі на рівні локальних актів юридичної особи. Сторони домовляються про строк та часові межі реалізації суб'єктивних прав власника корпоративних прав в рамках такого договору [1, с. 27]. Крім того, зміст цього договору може полягати у можливості учасників юридичної особи корпоративного типу визначити механізм реалізації корпоративних організаційних прав.

Укладення та підписання цивільно-правових договорів між засновниками стосовно створення окремих форм підприємницьких товариств здійснюється на підставі норм Цивільного кодексу України (ч. 2 ст. 153 – договір, який визначає порядок здійснення засновниками спільної діяльності щодо створення товариства, а також ст. 142 – договір про заснування ТОВ). Крім того, ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства» визначає, що засновники укладають засновницький договір саме при створенні АТ. При цьому в законодавстві не визначається поняття та ознаки засновницького договору, чи порядок його укладання, в тому числі зміни та припинення. Разом з тим в теорії корпоративного права засновницький договір визначається як консенсуальний цивільно-правовий договір, який врегульовує правовідносини між засновниками (учасниками) товариства на етапі створення та підприємницької діяльності юридичної особи [2, с. 118].

Варто розрізнити договори про заснування ТОВ (ст. 142 ЦК України), засновницький договір та договір про створення акціонерного товариства (ч. 2 ст. 153 ЦК України).

Засновницький договір не відноситься до установчих документів товариств капіталу і діє до дати реєстрації звіту про результати емісії (випуску) акцій Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Як вказує А. В. Зеліско, засновницький договір є таким різновидом договорів, який визначає форму правового врегулювання волевиявлення засновників стосовно утворення юридичної особи [3, с. 56]. Договір про створення АТ та договір про заснування ТОВ укладаються лише в тому випадку, якщо зазначені підприємницькі товариства створюються декількома особами. Засновницький договір та договір про створення не належать до установчих документів товариства, а тому їх подання на етапі державної реєстрації не є обов'язковим. Вказані договори відносяться до категорії цивільно-правових, але на відміну від засновницького договору у них інша мета, а саме установлення взаємовідносин, що виникають і триватимуть між засновниками господарського товариства до моменту державної реєстрації учасника цивільних правовідносин – акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю. По своїй юридичній

природі вони є договорами про спільну діяльність, однак мета їх інша – організування засновників на створення юридичної особи [4, с. 224].

Основною метою засновницького договору є здійснення спільних цивільно-правових інтересів, що обумовлює в свою чергу його сутність. Згаданий спільний інтерес трансформується в узгодження волевиявлення засновників, що спрямовується на формування самостійного суб'єкта права. Саме присутність спільної мети та загальна координація активних дій сторін засновницького договору на етапі його укладання вказує на наявність спільних характерних ознак засновницького та корпоративного договорів.

Низка дослідників відносить засновницький договір, так само, як і корпоративний, до договорів про спільну діяльність, оскільки в процесі укладення засновницького договору його засновники беруть на себе зобов'язання об'єднати майнові вклади та власні зусилля для реалізації фактичних та юридичних дій спрямованих на утворення нового суб'єкта права.

На думку А.В.Зеліско, роль такого договору полягає в регулюванні ряду питань, які виникають у вчиненні засновниками фактичних і юридичних дій, що зорієнтовані на виникнення юридичної особи, наприклад, необхідність сплати до моменту проведення установчих зборів майнових вкладів а також форма їх оплати, порядок оцінки внесків, порядок сплати майнових вкладів, тощо [6, с. 118].

Особливість та специфіка засновницького договору, як свого часу відзначав В.В. Луць, є в тому, що він не тільки урегулює взаємні правовідносини в частині спільної діяльності стосовно створення юридичної особи (командитного товариства, повного товариства тощо) та наділення останньої майном, а й закріплює правове становище юридичної особи та є складовою частиною засновницьких документів [5, с. 316].

Досить обґрунтовано спростовується вищезазначене твердження, зазначаючи, що договір про спільну діяльність укладається для здійснення особами спільної діяльності без створення юридичної особи, в той час, як основним призначенням договору про заснування товариства (засновницького договору) є виключно правове регулювання дій щодо створення нової юридичної особи. Таким чином, засновницький договір є правовою конструкцією, покликаною врегульовувати зобов'язальні відносини засновників щодо створення юридичної особи корпоративного типу [3, с. 57].

Як бачимо, схожість засновницького та корпоративного договорів полягає у наявності спільної мети сторін зазначених договірних конструкцій. Адже при укладенні таких договорів їх учасники діють спільно, спрямовуючи свої зусилля на взаємоузгодження змісту домовленостей, для досягнення відповідного спільного бажаного результату. Крім того, беззаперечним є той факт, що і корпоративний, і засновницький договори прямо чи опосередковано пов'язані із діяльністю юридичної особи.

На нашу думку, в основу розмежування засновницького та корпоративного договорів необхідно поставити не спільність мети, що опосередковується договором, а саму її сутність. Основною метою засновницького договору (договору про заснування господарського товариства) є закріплення процедури утворення товариства, визначення розміру статутного капіталу, умов реалізації спільної діяльності стосовно утворення господарського товариства, часток у статутному капіталі кожного з учасників тощо. Для таких корпоративізованих юридичних осіб, як акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю засновницький договір не відіграє значення установчих документів, тому його підписання не має конститутивного значення. Однак у тих випадках, якщо товариство утворюється декількома засновниками, важливою є координація їхніх дій, досягнення домовленостей щодо виду підприємницької діяльності, узгодження волі сторін, порядку та строків внесення вкладів для забезпечення ефективної роботи новоутвореного суб'єкта цивільно-правових відносин. Роль і мета засновницького договору полягає саме у з'ясуванні вищезазначених питань, які виникають при утворенні юридичної особи, тобто на стадії до моменту створення господарського товариства.

В контексті мети корпоративного договору, то, слід відзначити, відповідна договірною конструкцією використовується учасниками уже створеного та функціонуючого господарського товариства для реалізації ефективного корпоративного управління корпоративними правами учасників.

В літературі відзначається, що створення господарського товариства бере початок з підписання засновниками договору, що закріплює реалізацію ними спільної діяльності стосовно утворення товариства, оскільки за відсутності такого договору, який по своєму змісту є зовнішньою формою домовленостей, засновники не можуть здійснювати спрямовану діяльність щодо утворення юридичної особи. З вищенаведеного вбачається, що і дії, і предмет договору, який вчиняється їхніми сторонами на виконання умов цього договору, по своїй юридичній природі є різними [7, с. 76].

Таким чином, за своєю сутністю і корпоративний, і засновницький договори є організаційно-правовими, тобто опосередковують узгодження поведінки їх сторін у процесі виконання договірних зобов'язань. Проте засновницький договір визначає механізм регулювання зазначених відносин на етапі заснування юридичної особи корпоративного типу, а корпоративний договір – в процесі її діяльності з приводу здійснення ефективного управління корпоративними правами.

Сьогодні у доктрині корпоративного права та на практиці поряд із терміном «корпоративний договір» вживається також термін «акціонерна угода». Аналіз наукових джерел дозволяє зауважити, що деякі вчені піддають порівнянню зазначені договірні конструкції, таким чином фактично протиставляючи їх. В контексті цього важливо вказати, що виокремлення акціонерної угоди з-поміж корпоративних договорів здійснюється на основі такого критерію, як специфіка організаційно-правової форми юридичної особи, в межах діяльності якої укладається корпоративний договір. Із самого терміну «акціонерна угода» видається, що її укладення здійснюється учасниками акціонерних товариств. Беручи до уваги вищезазначене, на нашу думку, найбільш правильним та обґрунтованим є позиція з приводу співвідношення корпоративного договору та акціонерної угоди як загального та спеціального, з огляду на що акціонерна угода визначається як окремий підвид корпоративного договору.

Серед відмінностей корпоративного договору та засновницького договору слід виокремити форму договору. Договір про заснування товариства, як правило, укладається в простій письмовій формі. У випадку, якщо засновниками АТ є фізичні особи, то автентичність підписів на засновницькому договорі посвідчується нотаріально (ч. 3 ст. 10 Закону) [8]. Стосовно корпоративного договору достатньо простої письмової форми договору.

Відрізняється і суб'єктний склад сторін цих договорів. Сторонами договору, у відповідності до якого акціонери АТ беруть на себе обов'язки здійснювати права та реалізовувати повноваження певним чином або навпаки утримуватися від їх здійснення, є акціонери АТ. Разом з тим саме акціонерне товариство та треті особи можуть бути додатковими сторонами корпоративного договору (ч. 1 ст. 29 Закону). Засновницький договір укладається виключно між засновниками, які після реєстрації товариства набувають статусу акціонерів товариства. Таким чином, коло осіб корпоративного договору значно ширше, оскільки може включати посадових осіб органів управління товариством, інвесторів та інших заінтересованих осіб.

Засновницький договір є завжди строковим. Він залишається чинним до моменту, коли Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку зареєстровано звіт щодо результатів випуску акцій (ч. 3 ст. 10 Закону). Дата укладення та строк дії корпоративного договору визначаються безпосередньо в договорі (ч. 2 ст. 29 Закону). Оскільки обмежень немає, то можна презюмувати, що корпоративний договір може бути не тільки строковим але й безстроковим, тобто таким який укладається на невизначений термін.

Як засновницький, так і корпоративний договір відносяться до цивільно-правових договорів. Одним із критеріїв розмежування цивільно-правових договорів є оплатність (безоплатність договору). Засновницький договір є безоплатним. Дії сторін спрямовані на досягнення спільної мети – створення акціонерного товариства. Корпоративний договір може бути як оплатним, так і безоплатним.

Висновки. Таким чином, корпоративний договір та засновницький договір є абсолютно різними видами цивільно-правових договорів. Корпоративний договір відрізняється від засновницького договору підприємницького товариства за такими критеріями як : 1) мета договору; 2) суб'єктний склад договору; 3) строк дії договору; 4) оплатність договору; 5) форма договору.

Список використаних джерел

1. Васильєва В.А. Корпоративні правочини: поняття та особливості. Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 23-24 вересня 2011 р. Івано-Франківськ, 2012. С. 25-28.
2. Старцев О. В. Підприємницьке право. К., 2006. 208 с.
3. Зеліско А. В. Засновницький договір юридичних осіб корпоративного типу: відмінність від інших договірних конструкцій. Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів. Івано-Франківськ. 2013. С. 56-58.
4. Цивільне право України: у 2 т. Том 1. Підручник / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К., 2007. 480 с.
5. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. К. 1999. 560 с.

6. Зеліско А.В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин. Івано-Франківськ. 2016. 445 с.
7. Сигидин М.М. Корпоративний договір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2016. 236 с.
8. Про акціонерні товариства: Закон України №2465-IX від 27 липня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1048>

References

1. Vasylieva V.A. Korporatyvni pravochyny: poniattia ta osoblyvosti. Problemy okhorony prav subiektiv korporatyvnykh pravovidnosyn : Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 23-24 veresnia 2011 r. Ivano-Frankivsk, 2012. S. 25-28.
2. Startsev O. V. Pidprijemnytske pravo. K., 2006. 208 s.
3. Zelisko A. V. Zasnovnytskyi dohovir yurydychnykh osib korporatyvnoho typu: vidmynnist vid inshykh dohovirnykh konstruksii. Vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання prav ta osnovnykh svobod liudyny i hromadianyna : Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh i aspirantiv. Ivano-Frankivsk. 2013. S. 56-58.
4. Tsyvilne pravo Ukrainy: u 2 t. Tom 1. Pidruchnyk / Za zah. red. V. I. Borysovoi, I. V. Spasybo-Fatieievoi, V. L. Yarotskoho. K., 2007. 480 s.
5. Luts V.V. Kontrakty u pidprijemnytskii diialnosti. K. 1999. 560 s.
6. Zelisko A.V. Pidprijemnytski yurydychni osoby pryvatnoho prava yak subiekty tsyvilnykh pravovidnosyn. Ivano-Frankivsk. 2016. 445 s.
7. Syhydyn M.M. Korporatyvnyi dohovir: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Ivano-Frankivsk, 2016. 236 s.
8. Pro aktsionerni tovarystva: Zakon Ukrainy №2465-IX vid 27 lypnia 2022 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1048>

Стаття надійшла до редакції 13.12.2023